

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

**ПСИХІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ЯК ПІДСТАВА ВИЗНАННЯ ЇХ ОБМЕЖЕНО ОСУДНИМИ**

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, військовослужбовці Збройних Сил України стоять на захисті наших кордонів. Але, на жаль, попри свідоме та чесне виконання обов'язків військової служби абсолютною більшістю військовослужбовців, у Збройних Силах України мають місце і випадки вчинення військовослужбовцями військових злочинів, таких як дезертирство, самовільне залишення військової частини або місця служби, самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю тощо. Зокрема до таких дій військових змушують обставини, які виникають у зв'язку із змінами психічного стану при несенні військової служби.

Визначення ознак військовослужбовців, як суб'єктів військових кримінальних правопорушень, поряд із ознаками, передбаченими ст. 18 КК України («фізичність», осудність, досягнення певного віку), базується на положеннях нормативно-правових актів, що забезпечують виконання своїх обов'язків представниками Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної захисту інформації України, а також іншими особами, визначеними законом.

Військовослужбовець як суб'єкт військових кримінальних правопорушень являє собою класичний приклад спеціального суб'єкта (ч. 2 ст. 18 КК України), при цьому додаткові його ознаки мають прояв у і кожній з обов'язкових ознак. Головною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення, перш за все, є його осудність. Осудність, згідно з ч. 1 ст. 19 КК України, характеризує такий стан психіки особи, коли вона, під час вчинення кримінального правопорушення, могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [1]. При цьому відсутність «психічного здоров'я» (наявність у особи передбачених КК України психічних захворювань або розладів чи станів) у його поєднанні з нездатністю усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, під час вчинення суспільно небезпечного діяння, виводить винного за межі дії закону про кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 19 КК України) чи обмежує можливість його застосування при нездатності повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними (ст. 20 КК України) [1].

У контексті визначення здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними слід також вказати, що придатність особи до військової служби за станом здоров'я визначає спеціальна військово-лікарська експертиза (комісія), діяльність якої визначається Положенням

про військово-лікарську експертизу в ЗС України, затвердженим Наказом Міністра оборони України від 14.08.2008 р. № 402. Видається логічним, що саме у результаті проведення такого лікарського огляду, з кола військовослужбовців буде виключено осіб, які страждають щонайменше на хронічні психічні захворювання, які позбавляють особу здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними. Тим самим певною мірою забезпечується запобігання вчиненню особами, які проходять військову службу, кримінальних правопорушень, зумовлених психічними аномаліями, набутими до цього моменту. Таким чином, неосудний або обмежено осудний не може проходити військову службу.

А як же бути в ситуації коли зміни психічної свідомості військовослужбовця виникають вже знаходячись в умовах навчально-бойової та бойової обстановки, коли у особи зберігається усвідомлення, але не в повній мірі? При таких ситуаціях психіка воїна може попадати під вплив різних факторів. Цьому сприяє вплив новизни обстановки, обмеженість часу на виконання завдань, застосування нових видів сучасної зброї, незвичайні види і способи ведення бойових дій та ін.

Специфіка військової діяльності полягає у прояві різнобічних психічних станів, які характеризують собою процес військової діяльності, які поділяють на позитивні та негативні.

Основними позитивними психічними станами, які найчастіше спостерігаються у воїнів в умовах військової діяльності є такі, як: стан впевненості, стан зібраності, стан підйому, стан готовності до діяльності, стан стриманості, вольової активності та ряд інших позитивних психічних станів. Але доволі часто, в умовах військової діяльності доводиться зустрічатися з таким психічним станом у військовослужбовців, як стан напруженості. Напруженість обумовлюється різними причинами і присутня на різних рівнях. Перш за все вона викликається небезпекою, хоча вона може з'явитися і в результаті переживань, хвилювань ще до того, як воїн потрапляє в небезпечну обстановку [2].

Напруженість характеризується не тільки пониженням, але й підвищенням рівня прояву психічних і фізіологічних функцій організму людини, вона здатна надати часом навіть активуючий вплив на діяльність солдата, сержанта, офіцера. Тільки продуктивна, стійка робота думки, прояв високих вольових якостей дозволяє зробити подібне. Напруженість психіки, яка виникає в умовах військової діяльності часто позначається на боездатності військовослужбовців.

Екстремальні умови завжди викликають напруженість психіки людини. Реакція людини на них залежить від величини ступеня впливу цих умов на психіку військовослужбовця та спроможності людини за допомогою саморегуляції психічних станів зрівноважити їх вплив на людину.

У складній обстановці окремі воїни можуть бути піддані також і страху – афективному психічному стану. Стан страху може проявлятися у воїна у вигляді занепокоєння, тривоги, переляку, а також жаху. Прояв різновидів страху залежить як від якостей особистості військовослужбовця, так і специфіки і рівня подразників, які впливають на нього.

У подібному психічному стані нервова система воїна має дуже високу напруженість. Військовослужбовець у стані страху може заціпеніти, з'являється відчуття спраги, тремор у кінцівках і такий стан, як кажуть «зуб на зуб не попадає».

Інколи людина свідомими вольовими зусиллями не спроможна своєчасно подолати цей тремор, це свідчить про дуже високий стан напруженості нервової системи людини. Після такого психічного стану у воїна інколи спостерігається сильний занепад сил, порушуються перебіг психічних процесів [2].

Страх може викликати і панічний стан. Так, наприклад ст. 429 КК (самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю) або ст. 430 (добровільна здача в полон) [1], може бути вчинене під впливом афекту, який викликаний панічним страхом. Паніка – це афект, що розвивається раптово при несподіваному уявленні людиною загрози для її життя, вона швидко поширюється шляхом психічного зараження на цілі підрозділи.

Людина в стані тривоги і сумніву втрачає здатність зосередитися на конкретному завданні, перестає бачити особливості бойової обстановки, діє імпульсивно, його охоплюють різні почуття.

Таким чином, слід зазначити, що ми не можемо говорити про можливість в повній мірі усвідомлювати характер своїх дій в такому психоемоційному стані.

Звичайно, мають існувати фактори, які впливають на визначення обмеженої осудності, це:

1) відомості про перенесенні захворювання, які можуть впливати на здатність повною мірою усвідомлювати характер вчинюваних дій та можливістю керувати ними;

2) оцінка психоемоційного стану після пережитих подій.

Наразі не існує єдиної судової практики, що стосується практичного застосування обмеженої осудності щодо військовослужбовців як пом'якшувальної обставини під час призначення покарання.

Проте, слід пам'ятати, що головна мета покарання це не тільки покарати, а й допомогти побороти проблему та адаптуватися від пержитого до нормального життя.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 5 травня 2023).
2. Блінов О. А. Психічні стани військовослужбовців у процесі служби / О. А. Блінов // Вісник Національного університету оборони України. Зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2013. – Вип. 4 (35). – С. 196–201.

Ключові слова: психічний стан, неосудність, обмежена осудність, військовослужбовці як суб'єкти кримінальних правопорушень.

Key words: mental state, non-conviction, criminalized conviction, military service as a subject of criminal offenses.

СЕКЦІЯ 20

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Коломієць Юлія Юріївна Угода про визнання винуватості для корупціонерів	165
Стрельцов Євген Львович Догми кримінального права воєнного стану	168
Мирошніченко Наталія Анатоліївна Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	172
Туляков Вячеслав Олексійович Принцип рівності та режими кримінально-правового регулювання	175
Козаченко Олександр Васильович Зміст та властивості обмежувальних заходів	181
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: новели законодавства	185
Берш Анастасія Яковлівна Психічний стан військовослужбовців під час вчинення кримінального правопорушення як підстава визнання їх обмежено осудними	188
Василяка Олеся Костянтинівна Штраф чи позбавлення волі за незаконне перетинання кордону військовозобов'язаними?	191
Горбачова Ірина Михайлівна Угода про примирення та визнання винуватості: уникнення покарання чи засіб заохочення	194
Гуменюк Віталій Васильович Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	197
Гуртовенко Олег Леонтійович Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки та кримінальне право: постановка питання	201
Іванова Вероніка Петрівна Кримінально-правовий захист конституційних (основних) прав і свобод людини і громадянина	205
Камінський Петро Валерійович Окремі питання криміналізації примушування до шлюбу	208
Колодін Денис Олексійович До питання кримінально-правового регулювання захисту виборчих прав громадян	211